

PREVOĐENJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA U STRANOJ VALUTI – IZAZOVI ZA KVALITET KONSOLIDOVANOG FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

Vojislav Sekerez

Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, vojislav.sekerez@ekof.bg.ac.rs
ORCID: 0000-0003-1009-0524

***Apstrakt:** Rapidan porast broja grupa preduzeća koje posluju u međunarodnim okvirima dovodi do povećanja značaja konsolidovanih finansijskih izveštaja, ali istovremeno nameće i brojne izazove prilikom njihovog sastavljanja. Postupak prevođenja finansijskih izveštaja inostranih zavisnih preduzeća u izveštajnu valutu matičnog preduzeća je bio predmet čestih promena u računovodstvenoj regulativi u poslednjih nekoliko decenija, što je neretko bilo praćeno kontroverzama i divergentnim stavovima između pripadnika akademske i stručne javnosti. Metodološki okvir koji stoji na raspolaganju za potrebe prevođenja finansijskih izveštaja u stranoj valuti je vremenom sužen sa četiri na dve trenutno dozvoljene metode – metodu zaključnog kursa i temporalnu metodu. Time je u ovoj oblasti povećan stepen harmonizacije konsolidovanog finansijskog izveštavanja i postignuta željena konvergencija između MSFI i US GAAP. Međutim, svaka od dve prethodno navedene metode u praksi ispoljava određene prednosti i nedostatke, pa se često postavlja pitanje da li trenutni regulatorni okvir nudi najkvalitetnije rešenje za potrebe prevođenja. Cilj rada se sastoji u analizi dosadašnjeg razvoja računovodstvene regulative na ovom polju, sagledavanju dobrih i loših strana trenutnih rešenja sadržanih u MRS 21 i SFAS 52 (ASC 830), kao i prepoznavanju mogućih pravaca unapređenja kvaliteta ovog značajnog aspekta konsolidovanog finansijskog izveštavanja.*

***Ključne reči:** Konsolidovani finansijski izveštaji, prevođenje finansijskih izveštaja, prevođenje transakcija u stranoj valuti, funkcionalna valuta, temporalna metoda, metoda zaključnog kursa*

Uvod

Savremene ekonomske tokove karakteriše povećanje obima međunarodne trgovine i stranih direktnih investicija, što je praćeno razvojem globalnih finansijskih tržišta koja omogućavaju efikasno obavljanje međunarodnih poslovnih aktivnosti. Nesumnjivo je da su nosioci procesa ekonomske globalizacije multinacionalne kompanije, koje, u potrazi za resursima, novim tržištima i načinima za efikasnije obavljanje poslovnih aktivnosti, šire svoje poslovanje izvan

nacionalnih okvira gde se nalazi sedište matičnog preduzeća. Osnivanjem novih ili otkupljivanjem većinskih učešća u kapitalu postojećih preduzeća matična preduzeća u drugim zemljama utiču na povećanje nivoa stranih direktnih investicija, uz istovremeno stvaranje mreže sopstvenih filijala, odnosno zavisnih preduzeća. Na takav način dolazi do rapidnog povećanja broja grupa preduzeća koje posluju u dve ili više zemalja, kao i do povećanja broja entiteta u njihovom sastavu. U prilog tome govori i činjenica da je samo u periodu između 1995. i 2010. godine broj multinacionalnih kompanija u svetu porastao sa oko 38 na preko 100 hiljada, dok je u istom periodu ukupan broj njihovih filijala porastao sa 250 na gotovo 900 hiljada (UNCTAD, 2011). Još brži rast se beleži u poslednjim godinama, što ilustruje podatak da su u 2021. godini samo na teritoriji Evropske unije poslovale 155.983 multinacionalne grupe preduzeća, sačinjene od 533.400 preduzeća iz zemljama EU i 443.700 preduzeća registrovanih izvan njenih granica.¹

Ovakav eksponencijalni porast broja multinacionalnih kompanija ima veoma značajne implikacije na proces finansijskog izveštavanja. Pomenute grupe preduzeća imaju obavezu sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja, koji treba da prikažu imovinski, finansijski i prinostni položaj grupe kao jedinstvene ekonomske celine, odnosno jedinstvenog izveštajnog entiteta (Spasić & Sekerez, 2023, 5). To znači da su multinacionalne kompanije prinuđene da, zbog sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja, prevode pojedinačne finansijske izveštaje svojih filijala u inostranstvu u izveštajnu valutu matičnog preduzeća, što dodatno usložnjava proces njihovog eksternog izveštavanja. Sam po sebi, proces konsolidovanja je dovoljno složen i kada je samo reč o grupama koje posluju u nacionalnim okvirima, a kada se tome doda i potreba za uključivanjem finansijskih izveštaja inostranih zavisnih entiteta, čitav ovaj proces biva praćen porastom kompleksnosti i dodatnim specifičnim izazovima. Najveći problem na ovom polju predstavlja činjenica da inostrana zavisna preduzeća, kao samostalna pravna lica, imaju obavezu sastavljanja pojedinačnih finansijskih izveštaja u skladu sa lokalnim nacionalnim propisima, pri čemu se iznosi u njima po pravilu iskazuju u nacionalnim, odnosno funkcionalnim valutama zemalja u kojima su registrovana. To dovodi do formalne i materijalne neuporedivosti pojedinačnih finansijskih izveštaja preduzeća u sastavu grupe i otvara pitanje načina njihovog preračunavanja i iskazivanja u jedinstvenoj izveštajnoj valuti grupe.

Inače, u kontekstu računovodstva, prevođenje ili preračunavanje je postupak tokom kojeg se finansijski podaci iskazani u jednoj valuti konvertuju u vrednost druge valute. Usled toga, prevođenje može da se odnosi na:

- prevođenje transakcija u stranoj valuti ili
- prevođenje finansijskih izveštaja iskazanih u stranoj valuti.

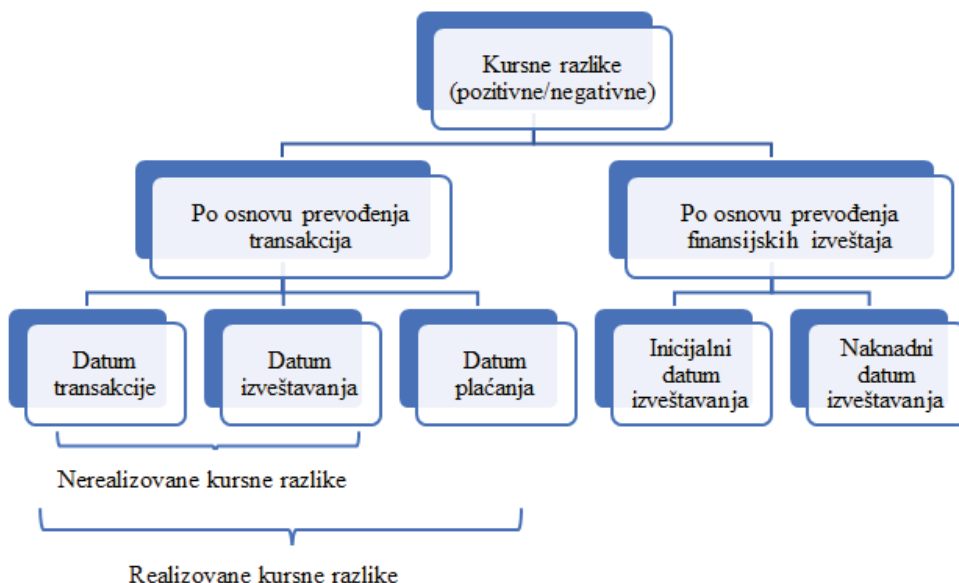
Problemi prilikom prevođenja se javljaju usled toga što devizni kursevi nisu fiksni, već često dolazi do promena u odnosima između različitih valuta.

---

¹ Zvanična statistika EU. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structure_of_multinational_enterprise_groups_in_the_EU

Volatilitnost kurseva razmene stranih valuta je u prethodnih nekoliko decenija nametala ozbiljne izazove telima koja se bave donošenjem računovodstvenih standarda, pri čemu se ključni problemi odnose na odabir adekvatnog kursa po kome će neko sredstvo ili obaveza biti preračunato iz jedne u drugu valutu, kao i na iskazivanje efekata promene deviznih kurseva (dobitaka ili gubitaka) (Bogićević, 2013, 140). Kada je reč o odabiru kursa koji će biti primenjen za potrebe preračunavanja, osnovna dilema se sastoji u tome da li koristiti istorijski kurs, koji je važio na dan sticanja sredstva, odnosno nastanka potraživanja ili obaveze, ili pak zaključni kurs, koji važi na dan sastavljanja bilansa. S tim u vezi, problem se javlja i prilikom određivanja bilansnog tretmana kursnih razlika (dobitaka/gubitaka iz prevođenja), koje će se javiti u slučaju korišćenja zaključnog kursa, obzirom da se on po pravilu razlikuje od istorijskog kursa.

Profesionalna računovodstvena regulativa pravi jasnu razliku između prevođenja transakcija u stranoj valuti i prevođenja finansijskih izveštaja iskazanih u stranoj valuti. MRS 21 – Efekti promena deviznih kurseva sveobuhvatno definiše način odabira kurseva za preračunavanje deviznih transakcija, zatim kurseva za prevođenje bilansnih pozicija iskazanih u stranoj valutu, kao i način iskazivanja efekata ovih preračunavanja kroz finansijske izveštaje. Slična rešenja nudi i njegov američki ekvivalent, SFAS 52 – Prevođenje stranih valuta. Činjenica da pozitivne i negativne kursne razlike bivaju realizovane tek na dan plaćanja dovodi do toga da se u međuvremenu iskazuju nerealizovani dobitci/gubici, koji mogu da imaju drugačiji tretman u odnosu na realizovane dobitke/gubitke, posebno u kontekstu toga da li oni potiču od prevođenja deviznih transakcija ili pak bilansnih pozicija iskazanih u stranoj valuti.

Slika 1: Nastanak kursnih razlika u zavisnosti od primenjenih deviznih kurseva

Izvor: Autor

U fokusu rada je problematika prevođenja finansijskih izveštaja iskazanih u stranoj valuti, ali će u njemu biti napravljen i neophodan kratki osvrt na prevođenje deviznih transakcija, obzirom da je reč o postupcima koji međusobno tesno korespondiraju, usled čega su i regulisani istim računovodstvenim standardima. Profesionalna regulativa prevođenja finansijskih izveštaja inostranih zavisnih preduzeća u izveštajnu valutu matičnog preduzeća je u poslednjih nekoliko decenija doživljavala ozbiljne promene, koje su se prevashodno odnosile na metodološki okvir preračunavanja. To je neretko dovodilo do veoma suprotstavljenih stavova među pripadnicima akademske i stručne javnosti po pitanju adekvatnosti ponuđenih rešenja. Ovako nestabilan regulatorni okvir prevođenja je posledično imao i određene implikacije na sam kvalitet i pouzdanost konsolidovanog finansijskog izveštavanja. Rad je prevashodno usmeren ka analizi dosadašnjeg razvoja računovodstvene regulative prevođenja, kao i razmatranju pozitivnih i negativnih karakteristika aktuelnih rešenja sadržanih u MRS 21 i SFAS 52 (od decembra 2008. preimenovan u ASC 830), sa ciljem da se prepoznaju i preporuče mogući pravci unapređenja kvaliteta ovog važnog segmenta procesa konsolidovanog finansijskog izveštavanja.

Prevođenje transakcija u stranoj valuti

Prevođenje transakcija u stranoj valuti se odnosi na preračunavanje poslovnih događaja indeksiranih u stranoj valuti u lokalnu izveštajnu valutu preduzeća, u čijim poslovnim knjigama se vrši njihovo evidentiranje. Kada je reč o transakcijama u stranoj valuti, postoje tri vremenske tačke za vršenje preračunavanja iz strane u lokalnu valutu: dan nastanka transakcije (koristi se istorijski kurs), dan sastavljanja bilansa (zaključni kurs) i dan konačnog plaćanja/naplate (kurs na dan novčanog toka). Kako je prikazano na slici 1, tokom ovog vremenskog okvira se izdvajaju dva momenta u kojima nastaju kursne razlike. U periodu između dana nastanka transakcije i dana bilansa nastaju *nerealizovane kursne razlike*, koje predstavljaju knjigovodstvenu konstataciju promene vrednosti deviznog potraživanja/obaveze. Realizacijom čitave poslovne aktivnosti, na dan naplate potraživanja ili isplate obaveze, nastaju *realizovane kursne razlike* za ukupan vremenski period od momenta nastanka transakcije do momenta gotovinskog toka.

Dakle, prilikom inicijalnog vrednovanja, kao osnova za preračunavanje se koristi istorijski kurs na dan transakcije, dok se prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja vrši naknadno vrednovanje po zaključnom kursu na dan bilansa. Razlike između istorijskog i zaključnog kursa se tretiraju kao nerealizovane kursne razlike i, kao takve, uključuju u bilans uspeha. Treba reći da se naknadno vrednovanje vrši samo kod pozicija monetarne imovine/obaveza (gotovina i gotovinski ekvivalenti, finansijski plasmani, potraživanja i obaveze), dok se kod pozicija nemonetarne imovine/obaveza (materijalna i nematerijalna dugoročna ulaganja, biološka sredstva, zalihe, učešća u kapitalu, gudvil, kapital i dugoročna rezervisanja koja ne podrazumevaju novčanu isplatu) i inicijalno i naknadno vrednovanje vrši po

istorijskom kursu, usled čega nema njihove revalorizacije na dan bilansa (MRS 21, par. 25).

Priznavanje nerealizovanih kursnih razlika kroz bilans uspeha, uz istovremeno korigovanje vrednosti deviznih potraživanja/obaveza, reflektuje dosledno pridržavanje načela uzročnosti, koje zahteva priznavanje dobitaka/gubitaka u periodu u kome su nastali, bez čekanja na realizaciju transakcije, odnosno naplatu deviznog potraživanja ili plaćanje devizne obaveze, koje će se izvršiti u narednom periodu po drugačijem kursu. Treba reći da i MSFI i US GAAP insistiraju na striktnom pridržavanju zaključnog kursa prilikom naknadnog vrednovanja monetarne imovine/obaveza indeksiranih u stranoj valuti, kao i priznavanje svih nerealizovanih rezultata prouzrokovanih promenom deviznih kurseva, uz obrazloženje da bi odlaganje priznavanja nerealizovanih dobitaka (pozitivnih kursnih razlika) prilikom bilansiranja deviznih potraživanja i obaveza bilo suprotno istinitom i poštenom iskazivanju vrednosti imovine i rezultata (Nobes & Parker, 2010, 417). Preciznije rečeno, asimetrično priznavanje pozitivnih i negativnih kursnih razlika, uz korišćenje pravila niže/više vrednosti, svakako ne bi bilo u skladu sa fer prikazom uspešnosti poslovanja preduzeća. Tradicionalni argument da je neopravdano priznavati pozitivne kursne razlike, jer je reč o dobitcima koji su nerealizovani i neizvesni, nije validan, jer se na isti način u računovodstvu priznaju i prihodi od prodaje na kredit, iako je njihova naplata takođe neizvesna. Stoga, u smislu ove analogije sa prihodima od prodaje, i pozitivne kursne razlike na dan bilansa se prema MSFI mogu i moraju smatrati realizovanim. Dakle, prema aktuelnoj međunarodnoj računovodstvenoj regulativi, sve kursne razlike proistekle iz deviznih transakcija na monetarnoj aktivi i pasivi, i pozitivne i negativne, i realizovane i nerealizovane, treba da budu priznate kroz bilans uspeha, uz istovremeno korigovanje vrednosti imovine.

Nasuprot ovakvom pristupu, u praksi se prilikom bilansiranja deviznih potraživanja i obaveza susreću i konzervativnija gledišta, koja svoje uporište imaju u načelu opreznosti. To je posebno karakteristično za pojedine zemlje kontinentalne Evrope, kao što je Nemačka, u kojima nacionalni računovodstveni propisi ne dozvoljavaju priznavanje nerealizovanih dobitaka proisteklih iz promene kurseva, a kroz povećanje vrednosti deviznih potraživanja ili smanjenje vrednosti deviznih obaveza (Walton et al., 2003, 409). Ovakav pristup se realizuje kroz pravilo niže vrednosti prilikom bilansiranja deviznih potraživanja i pravilo više vrednosti prilikom bilansiranja deviznih obaveza. Konkretno, prilikom bilansiranja deviznih potraživanja primenjuje se niži od dva kursa (istorijski vs zaključni), a prilikom bilansiranja deviznih obaveza viši, čime se sprečava priznavanje nerealizovanih dobitaka. Ovakav pristup dovodi do toga da nemačke grupe preduzeća prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja obavezno koriste MSFI i zaključni kurs, dok se istovremeno prilikom sastavljanja pojedinačnih finansijskih izveštaja matičnog i lokalnih zavisnih preduzeća koriste nacionalni propisi zasnovani na pravilu više/niže vrednosti.

Treba naglasiti da u nacionalnim okvirima na teritoriji Evropske unije ne postoji uniformnost po ovom pitanju, obzirom da računovodstvena direktiva EU

ne propisuje striktna pravila, već ostavlja zemljama članicama slobodu izbora da li će prilikom naknadnog vrednovanja deviznih monetarnih pozicija koristiti zaključni kurs ili pravilo više/nije vrednosti. U svakom slučaju, može se zaključiti da po pitanju inicijalnog vrednovanja na dan nastanka transakcije, kao i po pitanju vrednovanja na dan okončanja transakcije, odnosno plaćanja, ne postoje nikakva regulatorna neslaganja, jer se tada obavezno koriste istorijski kurs i kurs na dan plaćanja. Odstupanja se javljaju samo prilikom naknadnog vrednovanja, i to samo za pozicije monetarne aktive/pasive, dok se pozicije nemonetarne aktive/pasive na dan bilansa vrednuju isključivo po istorijskom kursu.

Prevođenje finansijskih izveštaja u stranoj valuti – opšte karakteristike i metodološki okvir

Multinacionalne kompanije su po pravilu grupe čija zavisna preduzeća posluju u stranim zemljama i čiji finansijski izveštaji podležu konsolidovanju. Problem se sastoji u tome što konsolidovanje bilansa matičnog i zavisnog preduzeća, koji su iskazani u različitim izveštajnim valutama, podrazumeva njihovo denominiranje u istu izveštajnu valutu, odnosno valutu matičnog preduzeća. MRS 21 – Efekti promena stranih valuta određuje ne samo postupanje preračunavanja transakcija u stranoj valuti, već i način na koji se finansijski izveštaji inostranog poslovanja, koji su iskazani u stranim valutama, uključuju u konsolidovane finansijske izveštaje. Preciznije rečeno, on određuje način na koji se salda (bilansne pozicije) iskazane u stranoj valuti prevode se na prezentacionu valutu matičnog preduzeća. Slično prevođenju deviznih transakcija, i prilikom prevođenja bilansnih pozicija ključni problemi se odnose na odabir deviznog kursa koji treba primeniti i način na koji treba izveštavati o efektima promene deviznih kurseva.

Važno je reći da MRS 21 ne vrši podvajanje na domaću (nacionalnu) i stranu valutu, već razlikuje funkcionalnu i stranu valutu, što znači da funkcionalna valuta, u kojoj se izveštava, ne mora nužno da bude i domaća valuta, iako je to u praksi najčešći slučaj. *Funkcionalna valuta* se definiše kao valuta primarnog ekonomskog okruženja u kome entitet funkcioniše i u kome su sadržani njegovi ključni izvori priliva i odliva gotovine. To je ujedno valuta u kojoj se izveštava, odnosno, u kontekstu konsolidovanja, izveštajna ili prezentaciona valuta matičnog entiteta. Iz toga proizilazi da je *strana valuta* bilo koja valuta koja je različita od funkcionalne valuta matičnog preduzeća. Prema MRS 21, *inostrano poslovanje* je svako zavisno, pridruženo ili zajednički kontrolisano preduzeće, koje posluje izvan zemlje matičnog (izveštajnog) entiteta i čije su aktivnosti izražene u valuti koja se razlikuje od izveštajne valute matičnog entiteta. Posledično, svako strano preduzeće u sastavu grupe ima sopstvenu funkcionalnu valutu u kojoj iskazuje svoje finansijske izveštaje (MRS 21, par 8).

Prevođenje finansijskih izveštaja u stranoj valuti na izveštajnu (prezentacionu) valutu matičnog preduzeća se vrši sa ciljem povećanja uporedivosti i iskazne moći konsolidovanih bilansa, a što je unutar grupe veći broj

entiteta i funkcionalnih valuta u kojima se prezentuju finansijski izveštaji, to je složeniji i postupak njihovog konsolidovanja. U takvim uslovima će i efekti prevođenja na ostvareni rezultat grupe biti značajniji. Stoga je koncept funkcionalne valute od krucijalnog značaja za razumevanje i primenu MRS 21, jer determinisanje funkcionalne valute opredeljuje šta će se smatrati kursnom razlikom i kakvi će biti efekti prevođenja. Na ovom mestu se, zbog ograničenog prostora, nećemo detaljnije baviti kriterijumima za odabir funkcionalne valute, ali treba znati da MRS 21 naglašava primarne i sekundarne faktore ekonomskog okruženja, koje skupa treba uzeti u obzir prilikom procesa identifikovanja funkcionalne valute. Oni se odnose na: valutu koja presudno utiče na nabavne cene i troškove resursa, valutu koja presudno utiče na prodajne cene proizvoda i usluga, valutu koja potiče iz zemlje čije konkurentске snage i propisi utiču na formiranje cena i valutu u kojoj se iskazuju novčani tokovi iz poslovnih aktivnosti i aktivnosti finansiranja (MRS 21, par. 9-12).

Na primer, ukoliko zavisno preduzeće u stranoj državi posluje relativno samostalno, proizvođači proizvode koje lokalno prodaje, tada će ono generisati novčane tokove u nacionalnoj, odnosno lokalnoj valuti te zemlje, pa će ona ujedno biti i njegova funkcionalna valuta za potrebe finansijskog izveštavanja. Sa druge strane, ukoliko zavisno preduzeće u Srbiji predstavlja samo produžetak aktivnosti matične kompanije iz neke druge zemlje, nabavljajući komponente od nje i isporučujući joj nazad proizvedene gotove proizvode, tada će ono većinu svojih novčanih tokova generisati u evrima, pa će njegova funkcionalna valuta biti evro, a ne dinar.

Uobičajeno je da se prevođenje vrši na dan konsolidovanja, kada se pozicije finansijskih izveštaja inostranog poslovanja, iskazane u lokalnim funkcionalnim valutama, prevode na prezentacionu valutu grupe (najčešće funkcionalnu valutu matičnog preduzeća), tokom čega se kursne razlike javljaju kao posledica promene kursa između dva sukcesivna perioda. Pri tom, grupa može da odluči da prezentaciona valuta ne bude funkcionalna valuta matičnog preduzeća, već neka druga valuta, u zavisnosti od toga ko su primarni korisnici konsolidovanih bilansa i snabdevači kapitalom. Takođe, prevođenje ne mora da se vrši samo u svrhu konsolidovanja, jer i pojedinačna preduzeća mogu da prevode svoje finansijske izveštaje sa funkcionalne valute na neku drugu valutu za prezentaciju, i to zbog pristupa nekom tržištu kapitala ili onda kada zavisno preduzeće želi da uskladi svoje finansijske izveštaje sa funkcionalnom valutom matičnog preduzeća.

Prilikom prevođenja finansijskih izveštaja moguće je koristiti različite metode, čiji zajednički imenitelj je istovremeno korišćenje zaključnog i istorijskog kursa. Kombinovanjem ovakvog pristupa, u praksi su se tokom vremena izdvojile sledeće četiri metode:

- Metoda stalne – obrtne imovine/obaveza;
- Metoda monetarne – nemonetarne imovine/obaveza;
- Metoda zaključnog kursa;
- Temporalna metoda.

Prve tri metode se najčešće smatraju tradicionalnim, dok se temporalna metoda smatra savremenom metodom prevođenja finansijskih izveštaja iskazanih u stranoj valuti. Sve navedene metode su u praksi ispoljile određene dobre i loše strane, što je dovelo i do čestih promena u samoj regulativi prevođenja, posebno tokom 70-ih i 80-ih godina prošlog veka. To je bilo posebno karakteristično za SAD, koje su neosporno računovodstveni lider u inovacijama na ovom polju, obzirom da su američki opšteprihvaćeni računovodstveni principi (US GAAP) prvi u svetu počeli da propisuju računovodstveni tretman prevođenja finansijskih izveštaja. Treba reći da je Komitet za međunarodne računovodstvene standarde (IASC) u tom periodu uglavnom pasivno čekao okončanje procesa uobličavanja američkih standarda posvećenih prevođenju, da bi tek nakon toga objavio svoj MRS 21, koji je predstavljao rezultat usaglašavanja sa relevantnim američkim standardima. Tradicionalne metode prevođenja se međusobno razlikuju po tome koji kurs (i u kojoj meri) se koristi za potrebe prevođenja pozicija bilansa stanja – istorijski, zaključni ili kombinacija istorijski/zaključni. Sa druge strane, između pomenutih metoda ne postoje razlike kada je u pitanju prevođenje pozicija bilansa uspeha, jer sve tri metode (kao i temporalna metoda) prilikom preračunavanja prihoda i rashoda koriste istorijski kurs. U nastavku teksta sledi opis ključnih karakteristika metoda za prevođenje finansijskih izveštaja u stranoj valuti.

Metoda stalne – obrtne imovine/obaveza (*the current - noncurrent method*) podrazumeva da osnov za prevođenja pozicija bilansa stanja predstavlja njihova klasifikacija na stalnu i obrtnu imovinu (obaveze). Saglasno tome, sve pozicije obrtne imovine i kratkoročnih obaveza se preračunavaju po zaključnom kursu (kursu na dan bilansa), dok se sve pozicije stalne imovine, dugoročnih obaveza i kapitala preračunavaju po istorijskom kursu (kursu na dan inicijalnog priznavanja). Pri tom se polazi od pretpostavke da pozicije stalne imovine i dugoročnih izvora nisu izložene deviznom riziku, jer ne podležu konvertovanju u gotovinu u narednih godinu dana. To znači da na ove stavke ne utiču naknadne promene deviznog kursa i da postoji dovoljno dug vremenski period za njihovo konvertovanje u gotovinu, tokom kojeg će promene deviznih kurseva imati međusobno poništavajući efekat. Dakle, prilikom vrednovanja ovih pozicija permanentno se koristi istorijski kurs, odnosno nema naknadnog vrednovanja po istorijskom kursu na dan bilansa, kako se ne bi na kraju svake godine iskazivale periodične kursne razlike, koje će u dugom roku ionako biti neutralisane. To se posebno odnosi na stalnu imovinu, koja po definiciji nije namenjena prodaji i konvertovanju u gotovinu, već daljoj upotrebi u poslovanju. Pozicije prihoda i rashoda se vrednuju po istorijskom ili prosečnom kursu (iz razloga racionalnosti).

Metoda stalne – obrtne imovine/obaveza je nastala na bazi kritika koje su upućivane metodi zaključnog kursa, koja se zapravo prva pojavila u praksi prevođenja još krajem 19. veka. Te kritike su se odnosile na pružanje obmanjujućih iznosa rezultata u uslovima oscilacija deviznih kurseva koje se međusobno ne potiru. Uprkos svojim dobrim stranama, metoda stalne-obrtne imovine/obaveza je najviše kritikovana zbog same klasifikacije imovine na obrtnu i stalnu, obzirom da je obrtna imovina po svojoj prirodi veoma heterogena i da njene različite stavke

podležu različitim deviznim rizicima. To se pre svega odnosi na razlike između monetarnih (gotovina i potraživanja) i nemonetarnih pozicija (zalihe i AVR) obrtne imovine.

Najveći nedostatak ove metode odnosi se na prevođenje zaliha, jer naknadno korigovanje (revalorizacija) zaliha iskazanih u stranoj valuti zbog promene deviznog kursa dovodi do odstupanja od tradicionalne osnove vrednovanja (cena koštanja/nabavna vrednost), a novoutvrđene vrednosti nemaju nikakvog smisla, to jest, samo slučajno će se poklopiti sa fer ili prodajnom vrednošću. Kritike su se odnosile i na različiti tretman tekućih obaveza i dugoročnih kredita banaka, iako je reč o suštinski sličnim stavkama posmatrano iz ugla promene deviznih kurseva. Naime, obe ove vrste obaveza podrazumevaju isplatu fiksnog iznosa strane valute na dan kada se vrši plaćanje, pa između njih suštinski ne treba da postoje razlike prilikom preračunavanja, bez obzira na rok dospeća. Vrednovanje deviznih dugoročnih obaveza po istorijskom kursu može da dovede do njihove precenjenosti ili još opasnije potcenjenosti, u zavisnosti od smera i intenziteta promene deviznog kursa, dok odlaganje priznavanja dobitaka i gubitaka po osnovu kursnih razlika sve do momenta plaćanja narušava iskaznu moć konsolidovanog bilansa uspeha (Savković, 2014, 74-75). Kao posledica toga, upotreba metode stalne - obrtne imovine/obaveza više nije dozvoljena prema rešenjima MSFI i US GAAP, pa se ona danas koristi samo još u nekim zemljama (Nemačka, Indija itd.), u skladu sa nacionalnim pravilima finansijskog izveštavanja.

Metoda monetarne – nemonetarne imovine/obaveza (*the monetary – nonmonetary method*) se pojavila u praksi na bazi prethodno izloženih nedostataka metode stalne - obrtne imovine/obaveza, koji su se pre svega odnosili na mogućnost opasnog potcenjivanja dugoročnih obaveza usled korišćenja istorijskog kursa. Prema metodi monetarne - nemonetarne imovine/obaveza, osnov za prevođenje pozicija bilansa stanja je njihova klasifikacija na monetarnu i nemonetarnu aktivu i obaveze. To znači da, umesto klasifikacije bilansnih pozicija po kriterijumu ročnosti (do godinu i preko godinu dana), novi kriterijum podrazumeva homogenost bilansnih pozicija sa stanovišta likvidnosti. Ovo iz razloga što su samo pozicije monetarne aktive i pasive podložne deviznom riziku. Posledično, prema ovoj metodi samo pozicije monetarne imovine i obaveza se prevode po zaključnom kursu, dok se pozicije nemonetarne imovine i obaveza prevode po istorijskom kursu. Pozicije kapitala, prihoda i rashoda se, kao i kod metode obrtne – neobrtne imovine/obaveza prevode po istorijskom kursu, dok se prihodi i rashodi mogu prevoditi i po prosečnom kursu, ukoliko tokom perioda nije bilo značajnijih kursnih oscilacija. Ključne razlike u odnosu na prethodnu metodu se odnose na vrednovanje zaliha (sada se koristi istorijski kurs) i pozicija dugoročnih finansijskih potraživanja i obaveza, gde se sada koristi zaključni umesto istorijskog kursa, obzirom da je reč o monetarnoj aktivi.

Međutim, iako su njenim razvojem otklonjeni najznačajniji nedostaci metode obrtne imovine/obaveza, i metodi monetarne – nemonetarne imovine/obaveza su vremenom počeli da se upućuju određeni prigovori. Oni su se pre svega odnosili na preteranu zavisnost od klasifikacije bilansnih pozicija, što je dovodilo do

problematičnih rezultata prilikom prevođenja finansijskih izveštaja. Naime, mnoge bilansne stavke istovremeno imaju karakteristike i monetarne i nemonetarne imovine, pa je neopravdano tretirati ih na isti način (Lorensen, 1972, 33). Ova metoda je kritikovana i zbog toga što proizvodi gubitke u konsolidovanim bilansima uspeha u uslovima slabljenja izveštajne valute matičnog preduzeća, jer priznaje negativne kursne razlike na dugoročnim obavezama, ali ne i korespondirajuće pozitivne kursne razlike na osnovnim sredstvima, koja su iz tih obaveza finansirana. Metoda monetarne - nemonetarne imovine/obaveza se više ne koristi u skladu sa izveštajnim okvirima MSFI i US GAAP (u SAD se ne koristi još od 1976. godine, kada je usvojen SFAS 8), ali je, kao i metoda stalne-obrtne imovine/obaveza, i dalje zastupljena u računovodstvenoj praksi nekih zemalja.

Metoda zaključnog kursa (*the closing rate method*) je prema hronologiji nastanka najstarija metoda prevođenja finansijskih izveštaja i, ujedno, jedina metoda koja izvorno nije razvijena u SAD, već u evropskim zemljama. Ona prilikom preračunavanja bilansnih pozicija koristi samo jedan, zaključni devizni kurs, što znači da se tekući kurs primenjuje čak i za pozicije stalne imovine. Takozvana *čista metoda zaključnog kursa* podrazumeva primenu zaključnog deviznog kursa na svim pozicijama bilansa stanja i bilansa uspeha, što znači da ona ne proizvodi kursne razlike iz prevođenja, čak i kad se devizni kurs menja između sukcesivnih perioda. Naime, prevođenje svih bilansnih pozicija po jednom kursu, tehnički posmatrano, ne stvara razliku između aktive i pasive, jer su one uravnotežene. Međutim, prevođenje početnog na krajnje stanje tekuće godine u uslovima različitih deviznih kurseva definitivno proizvodi skrivenu kursnu razliku koja se nigde ne iskazuje. Ove skrivene kursne razlike stvaraju probleme prilikom konsolidovanja kapitala zavisnih preduzeća, jer se inicijalna vrednost učešća konstantno menja na kraju svake godine zbog primene novog zaključnog kursa. To znači da se skrivene kursne razlike objektiviziraju upravo u visini razlike između vrednosti učešća na početku i na kraju godine.

Usled očiglednih nedostataka ovakvog pristupa, vremenom je razvijena *modifikovana varijanta metode zaključnog kursa*, koja se danas u praksi dominantno koristi. Prva modifikacija je podrazumevala da se za prevođenje pozicija kapitala koristi istorijski devizni kurs, dok se druga modifikacija odnosila na uvođenje istorijskog kursa i za prevođenje pozicija prihoda i rashoda, obzirom da je njihovo preračunavanje putem zaključnog kursa takođe bilo predmet kritika (Savković, 2014, 79). Ove dve modifikacije su omogućile da se prevođenje kapitala zavisnih preduzeća vrši bez stvaranja skrivenih kursnih razlika, što je povećalo iskaznu moć konsolidovanih bilansa.

Dakle, ova trenutno prihvaćena varijanta metode zaključnog kursa zahteva da se prevođenje imovine i obaveza vrši po zaključnom kursu, a prevođenje kapitala, prihoda i rashoda po istorijskom (ili prosečnom) kursu, dok se kursne razlike, kao efekat prevođenja, prikazuju u okviru kapitala, kao posebna pozicija (KPMG, 2024, 60). One mogu biti prenete u bilans uspeha samo u slučaju prodaje zavisnog preduzeća ili gubitka kontrole nad njim od strane matičnog preduzeća. U stručnoj literaturi i praksi modifikovana metoda zaključnog kursa ima prednost, pa

je inkorporisana i u odredbe MRS 21 i relevantnih američkih (SFAS 52; ASC 830) i britanskih (FRS 23) računovodstvenih standarda.

Suštinski posmatrano, najveći problem u primeni metode zaključnog kursa je procenjivanje bilansnih pozicija koje se u pojedinačnim bilansima vrednuju po istorijskom trošku, jer njihovo preračunavanje po zaključnom kursu daje iznose koji nemaju nikakvog smisla u kontekstu bazičnih računovodstvenih principa i načela (Gray et al., 1993, 327). Na primer, množenjem nabavne vrednosti nekog osnovnog sredstva sa zaključnim kursom, koji se razlikuje od kursa na dan nabavke, dobija se iznos koji ne reflektuje istorijski trošak mereno izveštajnom valutom konsolidovanih bilansa, obzirom da je istorijski trošak iskazan samo funkcionalnom valutom zavisnog preduzeća u njegovom pojedinačnom bilansu stanja. Šta više, takva vrednost ne predstavlja niti istorijski trošak, niti tekuću tržišnu vrednost, jer je rezultanta množenja dva nepovezana broja (Lorensen, 1972, 107). Dakle, iako se osnovna ideja prilikom uvođenja metode zaključnog kursa sastojala u pružanju realnijih informacija o vrednosti imovine i obaveza, korišćenje tekućih kurseva na dan bilansa dovodi do toga da pruženi podaci često odudaraju od ekonomske realnosti. Ova metoda je kritikovana i zbog odlaganja pozitivnih/negativnih kursnih razlika na strani kapitala, jer je to suprotno stavu da dobiti/gubici treba da budu priznati u momentu nastanka, što je u ovom slučaju promena kursa na dan bilansa. U tom smislu, metoda zaključnog kursa je jedina metoda prevođenja finansijskih izveštaja kod koje se efekti preračunavanja ne pojavljuju u konsolidovanom bilansu uspeha.

Očigledno je da primena različitih tradicionalnih metoda za prevođenje finansijskih izveštaja inostranog poslovanja ima različite efekte na konsolidovane bilanse stanja i uspeha. Generalno posmatrano, efekti prevođenja finansijskih izveštaja se razlikuju od metode do metode zbog dejstva sledeća dva faktora:

- stepen deviznog rizika se meri na različitim osnovicama (neto obrtna imovina, neto monetarna imovina, kompletna neto imovina)
- fluktuacije deviznih kurseva.

Razlika između metode zaključnog kursa i ostalih tradicionalnih metoda se sastoji u tome što se kursne razlike iz prevođenja odnose na kompletnu investiciju u zavisno preduzeće (neto imovinu). Kod druge dve metode, dobiti/gubici iz prevođenja javljaju samo kod određenog skupa bilansnih pozicija, dok se ostale pozicije vrednuju po istorijskom kursu, pa se na njima ne javljaju efekti prevođenja.

Kao posledica toga, u uslovima slabljenja funkcionalne valute zavisnog preduzeća u odnosu na valutu matičnog preduzeća, metoda zaključnog kursa proizvodi najveće gubitke iz prevođenja u odnosu na ostale dve tradicionalne metode. To je razlog što su, istorijski posmatrano, multinacionalne kompanije sa inostranim poslovanjem u hiperinflatornim ekonomijama bile najveći protivnici ove metode. Nasuprot tome, metoda zaključnog kursa će, zbog korišćenja najveće osnovice (neto imovina), odbacivati najveće dobitke iz prevođenja u uslovima slabljenja izveštajne valute matičnog u odnosu na valute zavisnih preduzeća

(Nobes & Parker, 2010, 423-425). To je u određenim periodima, karakterističnim po devalvaciji američkog dolara, posebno odgovaralo američkim multinacionalnim kompanijama, koje su tada i najviše lobirale za ponovnu upotrebu metode zaključnog kursa, odnosno njeno vraćanje u računovodstvenu regulativu.

Temporalna metoda (*the temporal method*) se smatra savremenom metodom prevođenja finansijskih izveštaja. Njen nastanak je iniciran činjenicom da su u teoriji i praksi do tada istovremeno egzistirale tri prethodno pomenute tradicionalne metode, koje su davale različite efekte iz prevođenja i koje su, svaka na svoj način, ispoljavale određene ozbiljne nedostatke. Zbog toga je Američki institut ovlašćenih javnih računovođa (AICPA) 1972. godine preduzeo opsežnu studiju ovog problema, koja je nedugo zatim rezultirala nastankom temporalne metode. Ova metoda je predstavljala iskorak u odnosu na tradicionalne metode prevođenja, jer je nudila sveobuhvatan konceptualno-teorijski okvir za prevođenje finansijskih izveštaja. U naučnoj i stručnoj literaturi temporalna metoda se smatra superiornom u odnosu na tradicionalne metode, a studija iz koje je nastala predstavlja najbolji primer primenjenog akademskog istraživanja nekog računovodstvenog problema (Nobes & Parker, 2010, 426).

Prema temporalnoj metodi, izbor deviznog kursa nije najveći problem prevođenja, već sam kurs treba da bude usklađen sa osnovom za vrednovanje bilansnih pozicija koje se prevode. To znači da način procenjivanja imovine treba da rukovodi izborom deviznog kursa, a ne obrnuto. Računovodstvo je proces vrednovanja, pa prevođenje (preračunavanje) treba da bude samo proces konverzije tog vrednovanja, kojim se menja merna jedinica (valuta), ali bez uticaja na sam proces vrednovanja i računovodstvene principe koji su tom prilikom primenjeni na svaku bilansnu stavku. Dakle, proces vrednovanja mora da bude neutralan i da obezbedi da principi vrednovanja svake pozicije u bilansima inostranog poslovanja ostanu nepromenjeni, to jest da budu isti pre i posle prevođenja. Stoga, temporalna metoda polazi od različitih načina vrednovanja imovine i obaveza koji mogu biti primenjeni u praksi, što znači da se za svaku bilansnu poziciju prvo sagledava način na koji je vrednovana, pa se tek nakon toga određuje devizni kurs za njeno prevođenje. U slučaju da postoje razlike u metodama procenjivanja između matičnog i zavisnih preduzeća, one se prvo koriguju na nivou pojedinačnih bilansa zavisnih preduzeća, nakon čega se ti korigovani iznosi u postupku konsolidovanja prevode po odgovarajućem deviznom kursu.

U najširem smislu, vrednovanje pozicija bilansa stanja može da se vrši na jedan od sledeća četiri načina: po istorijskim troškovima (vrednostima po kojima su sredstva stečena ili obaveze nastale); po reproduktionim vrednostima (vrednostima ponovnog sticanja sredstava na dan bilansa); po prodajnim vrednostima (vrednostima po kojima bi se sredstva mogla prodati na dan bilansa - prodajna vrednost minus troškovi prodaje); u visini budućih primanja (za sredstva) ili izdavanja novca (za obaveze). Za svaki od navedenih modela određuje se datum vrednovanja imovine, na osnovu koga se potom vrši odabir deviznog kursa za potrebe prevođenja. Za prevođenje pozicija vrednovanih po istorijskom trošku koristi se istorijski kurs, jer su nabavne vrednosti formirane u prošlosti, na dan

transakcije. Reprodukcijske i neto prodajne vrednosti se utvrđuju na dan bilansa, pa se takve pozicije posledično prevode po zaključnom, odnosno tekućem kursu na dan izveštavanja. Buduća primanja i izdavanja novca se odnose na datum u budućnosti, pa bi dosledno poštovanje temporalnog (vremenskog) principa prevođenja podrazumevalo korišćenje budućeg deviznog kursa. Međutim, obzirom da budući devizni kurs na dan bilansa nije poznat, za prevođenje takvih pozicija se, iz razloga racionalnosti, koristi zaključni kurs, kao najpribližnija aproksimacija budućeg kursa. Pozicije kapitala se prevode po istorijskom kursu, dok se rezultat perioda preuzima iz bilansa uspeha u kome su prihodi i rashodi preračunati po istorijskom ili prosečnom kursu, kao njegovoj aproksimaciji.

Prema temporalnoj metodi, efekat ovakvog načina prevođenja finansijskih izveštaja je kursna razlika, koja se u potpunosti iskazuje u konsolidovanom bilansu uspeha tekućeg perioda, jer bi njeno odloženo priznavanje i iskazivanje u bilansu stanja narušilo kvalitet informacija. Ukoliko dođe do promene kursa od dana bilansa do dana naplate/plaćanja, efekti promene (realizovane kursne razlike) će biti priznati u bilansu uspeha narednog obračunskog perioda.

Dakle, očigledno je da temporalna metoda uvažava fundamentalni princip računovodstva da se iste ili slične poslovne promene iskazuju u bilansima na istovetan način. Ova metoda je teorijski superiorna, jer temporalni princip prevođenja omogućava da se pravila procenjivanja imovine, koja su korišćena prilikom izrade finansijskih izveštaja inostranog poslovanja, u potpunosti preslikaju u konsolidovanim bilansima nakon prevođenja. Temporalna metoda je teorijski najprihvatljivija, jer je univerzalno primenjiva, tako da će ona davati rezultate prevođenja koji će biti konzistentni sa bilo kojim okvirom za finansijsko izveštavanje primenjenim prilikom sastavljanja pojedinačnih bilansa zavisnih preduzeća (FASB, 1975, pars. 32-33). Ukoliko su pojedinačni finansijski izveštaji povezanih preduzeća zasnovani na primeni istorijskog troška, temporalna metoda će dati rezultate najsličnije metodi monetarne-nemonetarne imovine/obaveza. Sa druge strane, ukoliko bi se finansijsko izveštavanje zavisnih preduzeća u potpunosti zasnivalo na tekućim (fer) vrednostima, onda ne bi bilo razlike između temporalne metode i (čiste) metode zaključnog kursa, osim u domenu iskazivanja kursnih razlika, koje se kod metode zaključnog kursa iskazuju na kapitalu. Ukoliko se finansijsko izveštavanje inostranog poslovanja zasniva na mešovitom konceptu vrednovanja imovine (modifikovani istorijski trošak), kao što je to trenutno slučaj u okviru koji nude MSFI, razlike u odnosu na tradicionalne metode će se javiti kod svih stavki nemonetarne imovine koje se prevode po tekućim fer vrednostima (na primer, investicione nekretnine).

Temporalna metoda je pre svega kritikovana zbog narušavanja postojećih relacija u finansijskim izveštajima inostranog poslovanja, što utiče na racio brojeve koji se koriste prilikom finansijske analize. Kritike su se odnosile i na to da ona može da produkuje rezultat koji je suprotan rezultatu iskazanom u pojedinačnim bilansima uspeha zavisnih preduzeća, pa u njima iskazani dobitak može da se pretvori u gubitak u prevedenim finansijskim izveštajima. To se dešava u slučaju devalvacije strane valute u odnosu na izveštajnu valutu matičnog preduzeća.

Pristalice temporalne metode su na ovo odgovarale kontraargumentom da je osnovna svrha prevođenja stvaranje osnove za sastavljanje konsolidovanih bilansa, prilikom čega se gubi samostalnost matičnih entiteta, a njihovi bilansi se agregiraju sa ostalim pojedinačnim bilansima preduzeća u sastavu grupe. Stoga, pitanje racio brojeva i rezultata iskazanog u bilansima zavisnih preduzeća postaje irelevantno sa stanovišta bilansa grupe. Korisnici koji su zainteresovani za finansijsku analizu i rentabilnost zavisnih preduzeća (manjinski akcionari, kreditori itd.) će takve informacije uvek moći da pronađu u njihovim neprevedenim pojedinačnim bilansima (Nobes & Parker, 2010, 430). Uostalom, naplata dividendi, plaćanje poreza na dobit, analiza kreditnog boniteta ili naplata kredita se vrši na osnovu pojedinačnih bilansa zavisnih preduzeća, a ne na osnovu konsolidovanih finansijskih izveštaja.

Dakle, prethodno izložene primedbe nisu relevantne za sam postupak prevođenja, koji je podređen konsolidovanom finansijskom izveštavanju, dok se za svrhu analize poslovanja zavisnih preduzeća koriste njihovi pojedinačni bilansi iskazani u lokalnoj valuti. Potpuno je opravdano da akcionari matičnog preduzeća prilikom prevođenja i konsolidovanja trpe gubitak na vrednosti svoje investicije u slučaju devalvacije strane valute, jer je to sastavni deo rizika investiranja. Sa druge strane, manjinski akcionari zavisnih preduzeća ne snose nikakve gubitke posmatrano iz perspektive pojedinačnih bilansa, jer su njihove investicije iskazane u lokalnoj valuti. Stoga, pretvaranje dobitka u gubitak prilikom prevođenja nije argument protiv upotrebe temporalne metode, jer je reč o različitim perspektivama posmatranja – pojedinačni finansijski izveštaji zavisnih preduzeća pružaju istinit i pošten uvid za manjinske vlasnike i kreditore, a konsolidovani finansijski izveštaji za vlasnike matičnog preduzeća.

Karakteristike i dometi aktuelne računovodstvena regulative prevođenja finansijskih izveštaja u stranoj valuti

Razumevanje aktuelnog regulatornog okvira prevođenja finansijskih izveštaja u stranoj valuti u samom startu zahteva kraći osvrt na period od pre nekoliko decenija, koji je bio prilično turbulentan i tokom kojeg su se pravila prevođenja često menjala, posebno kada je reč o SAD. Nakon 60-ih i 70-ih godina prethodnog veka, tokom kojih su u praksi istovremeno ili naizmenično korišćene tri do tada poznate tradicionalne metode prevođenja, temporalna metoda je od 1976. godine uvedena kao jedina dozvoljena metoda za potrebe prevođenja finansijskih izveštaja. Takvo rešenje je bilo na snazi do 1982. godine, kada je metoda zaključnog kursa, kao najstarija od svih pomenutih metoda, ponovo vraćena u praksu kao obavezujuća za potrebe prevođenja, iako je prethodno bila isključena iz teksta US GAAP zbog svojih nedostataka. Nakon toga, temporalna metoda zadobija status „rezervne“ metode, koja se sve do danas koristi samo u posebnim situacijama, a takav tretman ima i u okviru MSFI.

Treba reći da je odmah nakon svog donošenja 1976. godine, američki standard SFAS 8, kojim je uvedena temporalna metoda, doživeo lavinu kritika od

strane velikih multinacionalnih kompanija, koje su odjednom morale da iskazuju velike gubitke od prevođenja finansijskih izveštaja inostranih filijala, što je redukovalo zaradu po akciji i dividende. Zbog slabljenja dolara u odnosu na strane valute u tom periodu, američke multinacionalne kompanije su iskazivale gubitke na prevođenju deviznih dugoročnih obaveza (preračunatih po zaključnom kursu), koji nisu bili kompenzovani dobitima na prevođenju osnovnih sredstava finansiranih iz tih dugoročnih obaveza, jer je za njihovo preračunavanje korišćen istorijski kurs. Te negativne kursne razlike bi bile neuporedivo niže ukoliko bi se koristile tradicionalne metode prevođenja, koje su upravo tada bile izbačene iz upotrebe. Šta više, ukoliko bi se koristila metoda zaključnog kursa, gubici iz prevođenja se ne bi ni pojavljivali, jer ova metoda i osnovna sredstva i dugoročne obaveza preračunava po zaključnom kursu. Stoga je u fokusu lobiranja američkih multinacionalnih kompanija upravo bio pokušaj da se metoda zaključnog kursa ponovo vrati u upotrebu. Osim toga, metoda zaključnog kursa zahteva da se efekti prevođenja iskazuju u bilansu stanja, a ne u bilansu uspeha, što je u tom periodu pogodovalo najvećim američkim kompanijama.

Ekonomске konsekvence standarda SFAS 8 i korišćenja temporalne metode su bile u toj meri nepovoljne po multinacionalne kompanije, da su one putem pritisaka i političkog lobiranja primorale FASB da ponovo razmotri svoj standard. Iako je prilikom donošenja SFAS 8 odnos glasova članova upravnog odbora FASB bio 6:1 u korist novog standarda, na ponovljenom glasanju odnos snaga je bio 3:4, što znači da je jedan deo članova naprasno „promenio mišljenje“ tokom procesa lobiranja (Hoyle et al., 2011, 444). Nakon toga SFAS 8 je povučen, a 1982. godine je usvojen novi standard SFAS 52, koji je propisao obaveznu primenu metode zaključnog kursa u većini situacija, uz mogućnost korišćenja temporalne metode u određenim posebnim slučajevima (FASB, 1981, pars. 95, 98). O paradoksalnosti čitave ove situacije najbolje govore rezultati jednog istraživanja iz tog perioda, sprovedenog na uzorku 500 najvećih kompanija sa liste časopisa *The Fortune*, koje je pokazalo da se protiv temporalne metode izjasnilo čak 78% finansijskih direktora, dok je, nasuprot tome, čak 63% profesionalnih računovođa u istim tim kompanijama bilo saglasno sa zahtevima SFAS 8 i primenom temporalne metode (Choi et al., 1978, 85-86). Dakle, u momentu povlačenja SFAS 8, temporalna metoda je imala ogromnu podršku stručne javnosti i istovremeno veliku opoziciju u redovima menadžera najvećih kompanija.

Posle 1982. godine i povlačenja SFAS 8 došlo je do dijametralno suprotne situacije, pa je novi SFAS 52 u potpunosti zadovoljavao zahteve korporativne javnosti, ali je trpeo velike kritike od strane pripadnika naučne i stručne javnosti, odnosno profesionalnih računovođa. Čitav projekat računovodstva kursnih razlika je od strane AICPA bio pokrenut sa ciljem da se identifikuje metoda koja će biti jedino i najispravnije rešenje, što bi ujedno povećalo uporedivost finansijskih izveštaja. Međutim, iako je to pitanje naizgled razrešeno donošenjem SFAS 8, naknadnim promenama su u praksu ponovo uvedene dve metode. Pri tom je primat dat metodi zaključnog kursa, koja je ujedno najstarija metoda, pa se nameće zaključak da je čitav razvoj računovodstvene teorije i prakse u prethodnih par

decenija zapravo bio nepotreban i „pogrešan“. Iako su se okolnosti na međunarodnom deviznom tržištu od tada promenile i više nisu nepovoljne za američke multinacionalne kompanije, SFAS 52, koji je oblikovan prema njihovim interesima, je sve do danas ostao na snazi, izvršivši istovremeno veliki uticaj i na sadržaj aktuelnog MRS 21.

Dakle, iako je akademska i stručna javnost ogromnom većinom bila na strani temporalne metode, pre svega zbog njene dobre teorijske utemeljenosti, korporativna javnost se usprotivila ovoj metodi zbog okolnosti koje su tada vladale u sferi deviznih kurseva. Tadašnje prilike u međunarodnom monetarnom sistemu i rastuća inflacija usloveli su žestoke pritiske od strane velikih kompanija, pa je temporalna metoda zamenjena metodom zaključnog kursa, dobivši status „metode za specijalne slučajeve“. Može se reći da je temporalna metoda išla ispred svog vremena, ali da nije uspeła da opstane kao jedino rešenje za prevođenje u uslovima turbulentnog monetarnog okruženja u tom periodu. Primer lobiranja u vezi temporalne metode pokazuje da je donošenje računovodstvenih standarda proces koji je često „politički obojen“ i da određene interesne grupe mogu da utiču na tela koja se bave donošenjem standarda da biraju rešenja koja nisu najkvalitetnija niti u interesu profesije, već koja su u trenutnom interesu velikih kompanija. Kao rezultat svega navedenog, danas se za potrebe prevođenja i prema SFAS 52 (ASC 830) i prema MRS 21 koriste metoda zaključnog kursa (kao primarna metoda) i temporalna metoda (kao dopunska metoda za posebne situacije), iako bi primarno korišćenje temporalne metode suštinski bilo ispravnije.

MRS 21 - Efekti promena deviznih kurseva je veoma sličan svom američkom ekvivalentu SFAS 52 (ASC 830) i između njih ne postoje značajnije razlike po pitanju pravila za prevođenje finansijskih izveštaja. MRS 21 je zapravo direktna posledica potrebe za usaglašavanjem sa američkim standardima prevođenja, jer IASC u pomenutom periodu nije preduzimao gotove nikakve aktivnosti na tom polju sve dok 1982. godine nije usvojen SFAS 52. To dovoljno govori o velikom uticaju koji je američka računovodstvena teorija i praksa u oblasti prevođenja imala na regulatorna tela u ostalim delovima sveta. Dakle, zbog velikih izazova na polju regulative prevođenja IASC je „mudro“ sačekao okončanje tog procesa u SAD, pa je tek nakon toga, jula 1983. godine objavljen MRS 21 - Računovodstvo efekata promene deviznih kurseva, koji je bio u potpunosti usklađen sa upravo uvedenim američkim standardom. Nakon toga je 2003. godine izvršena jedna revizija MRS 21, koji od tada nosi svoj trenutni naziv.

Na kraju treba reći da postoje problemi u primeni MRS 21 u Republici Srbiji, jer su neke zakonske i podzakonske odredbe u suprotnosti sa odredbama samog standarda, što onemogućava njegovo adekvatno korišćenje. Neki od ovih nedostataka u našoj zakonskoj regulativi su u međuvremenu otklonjeni, ali su neki od njih i dalje prisutni, dok situaciju dodatno otežava i odsustvo ozbiljnije stručne literature, koja bi olakšala primenu ovog kompleksnog standarda u praksi. Najznačajniji problemi u primeni MRS 21 u našoj zemlji se odnose na:

- nemogućnost primene koncepta funkcionalne valute, ukoliko se ona razlikuje od dinara;

- dileme u vezi sa kursiranjem datih i primljenih avansa;
- razgraničavanje kursnih razlika, zbog posebnih podzakonskih odredbi.

Naime, prema aktuelnom Zakonu o računovodstvu, dinar je jedina zakonom propisana funkcionalna valuta u našoj zemlji, što je u suprotnosti sa MRS 21 i onemogućava primenu koncepta funkcionalne valute (Zakon o računovodstvu, 2019, čl. 42). Stoga, preduzeća koja imaju funkcionalnu valutu koja se razlikuje od dinara mogu samo da sastavljaju dodatne finansijske izveštaje u toj valuti, kako bi ispoštovala odredbe MRS - 21. Nadalje, dati i primljeni avansi se u poslednje vreme u našim stručnim krugovima tretiraju kao nemonetarne stavke imovine, što znači da se prilikom ovakvih transakcija ne obračunavaju kursne razlike. To je tačno kada su u pitanju avansi za buduće isporuke robe, međutim avansi za pribavljanje finansijskih sredstava predstavljaju monetarne stavke i kao takvi bi morali da podležu obračunu kursnih razlika na dan bilansa. Konačno, do skoro su preduzeća u skladu sa Pravilnikom o kontnom okviru imala mogućnost da pozitivne i negativne kursne razlike ne iskazuju u bilansu uspeha, već da ih privremeno razgraničavaju na pozicijama AVR i PVR, što je u direktnoj suprotnosti sa odredbama MRS 21. To je bio rezultat lobiranja i pritiska domaćih kompanija, koje su želele da ublaže efekte visokih negativnih kursnih razlika iz poslovnih transakcija sa inostranstvom u tom periodu. Od 2014. godine ovakva praksa više nije moguća, pa se efekti kursnih razlika iskazuju isključivo u bilansu uspeha.

Zaključak

Imajući u vidu prethodno izloženo, suština problema prevođenja finansijskih izveštaja i njegovog uticaja na kvalitet konsolidovanog finansijskog izveštavanja bi se mogla svesti na poređenje dobrih i loših strana temporalne metode i metode zaključnog kursa. Metoda zaključnog kursa je jednostavnija za upotrebu, jer koristi samo zaključni kurs, ali se njen najveći nedostatak odnosi na ignorisanje osnovnih računovodstvenih principa vrednovanja imovine. Ona imovinu vrednovanu na osnovu istorijskog troška preračunava po zaključnom kursu, čime se dobijaju besmislene vrednosti, koje ne odgovaraju niti istorijskim trošku, niti tekućim vrednostima te imovine. Metoda zaključnog kursa takođe pospešuje volatilnost kursnih razlika, pa iako se efekti tih promena iskazuju kroz bilans stanja, a ne kroz bilans uspeha, to ima veliki uticaj na finansijsku poziciju i racio brojeve. Sa druge strane, iako je kompleksnija za upotrebu, temporalna metoda je usaglašena sa mešovitim konceptom vrednovanja imovine prema važećem okviru finansijskog izveštavanja, pa se kurs za preračunavanje prilagođava načinu vrednovanja konkretne imovine u bilansima zavisnih preduzeća, što je suštinski posmatrano ispravnije rešenje.

Ukoliko ovaj problem posmatramo kroz prizmu kvaliteta konsolidovanog finansijskog izveštavanja, možemo da zaključimo da je on narušen upravo u onoj meri u kojoj metoda zaključnog kursa ispoljava svoje nedostatke u postupku

prevođenja. Trenutno rešenje po kome je metoda, koja se prva pojavila u praksi, danas primarna za potrebe prevođenja finansijskih izveštaja, dok su ostale novije metode povučene ili se, kao temporalna metoda, ograničeno koriste, nameće neminovno pitanje čemu je služio dosadašnji razvoj računovodstvene teorije i prakse prevođenja i da li je on uopšte bio potreban. Ovo pitanje posebno dolazi do izražaja ako se imaju u vidu dometi temporalne metode, koja je sklonjena na margine prema aktuelnim rešenjima međunarodnih i američkih računovodstvenih standarda, uprkos činjenici da ima najbolje teorijsko i praktično utemeljenje u odnosu na ostale metode prevođenja. Senku na adekvatnost aktuelne profesionalne regulative prevođenja baca činjenica da ona ne reflektuje u potpunosti bazične računovodstvene principe i načela, već je na njeno trenutno stanje presudno uticao proces političkog lobiranja i interesi multinacionalnih kompanija. U prilog tome govori i stalna kolizija u stavovima između pripadnika akademske i stručne javnosti, sa jedne i predstavnika korporativne javnosti, sa druge strane. Računovodstvo na neki način jeste tehnički servis koji u interesu javnosti treba da ponudi najkvalitetnije finansijske informacije, ali da bi se to postiglo neophodno je da se u punoj (ili barem razumnoj) meri uvažava nezavisnost njegovih tela, koja se bave donošenjem standarda u najboljem duhu profesije. Samo na takav način, uz balansiranje interesa svih uključenih strana, moguće je unaprediti kvalitet, pouzdanost i transparentnost procesa finansijskog izveštavanja, posebno u domenu konsolidovanja, koje danas sve više dobija na značaju.

Reference

- Bogićević, J. (2013). Accounting implications of foreign currency transactions translation and hedging. *Ekonomik horizons*, 15(2), 137–151.
- Choi, F., Lowe, H., & Worthley, R. (1978). Accountors, Accountants and Standard No. 8. *Journal of International Business Studies*, 9(2), 81-87.
- Eurostat. *Structure of Multinational Enterprise Groups in the EU*. Preuzeto sa: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structure_of_multinational_enterprise_groups_in_the_EU (15.04.2025).
- FASB. (1975). *Statement of Financial Accounting Standard No 8: Accounting for the Translation of Foreign Currency Transactions and Foreign Currency Financial Statements*. Norwalk: Financial Accounting Standard Board.
- FASB. (1981). *Statement of Financial Accounting Standard No 52: Foreign Currency Translation*. Norwalk: Financial Accounting Standard Board.
- Gray, S., Coennenberg, A., & Gordon, P. (1993). *International Group Accounting*. London: Routledge.
- Hoyle, J., Schaefer, T., & Douppnik, T. (2011), *Advanced Accounting*, 10th edition. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- KPMG. (2024). *Foreign currency – Handbook (US GAAP)*. Delaware: KPMG LLP.
- Lorensen, L. (1972). *Reporting Foreign Operations of U.S. Companies in U.S. Dollars*. Accounting Research Study. New York: AICPA.

- Međunarodni računovodstveni standard 21 – Efekti promena deviznih kurseva, *Službeni glasnik RS br. 123/2020 i 125/2020*.
- Nobes, C., & Parker, R. (2010). *Comparative International Accounting*. Harlow: Pearson Education.
- Savković, V. (2014). *Računovodstveni tretman kursnih razlika u finansijskim izveštajima*, master rad. Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
- Spasić, D., i Sekerez, V. (2023). *Konsolidovano finansijsko izveštavanje*. Beograd: CID Ekonomskog fakulteta u Beogradu.
- UNCTAD (2011). *World Investment Report 2011, Non-Equity Modes of International Production and Development*. New York and Geneva: United Nations.
- Zakon o računovodstvu i reviziji. *Službeni glasnik RS, br. 73/2019; 44/2021 – dr. zakon*.
- Walton, P., Haller, A., Raffournier, B. (2003). *International Accounting*. London: Thomson Learning.

TRANSLATION OF FINANCIAL STATEMENTS IN FOREIGN CURRENCY - CHALLENGES FOR THE QUALITY OF CONSOLIDATED FINANCIAL REPORTING

Abstract: *The rapid increase in the number of groups of companies that operate internationally leads to an increase in the importance of consolidated financial statements, but at the same time it also imposes numerous challenges when compiling them. The process of translating financial statements of foreign subsidiaries into the reporting currency of the parent company has been the subject of frequent changes in accounting regulations in the last few decades, which was often accompanied by controversies and divergent views between members of the academic and professional public. The methodological framework available for translating financial statements in foreign currency has been reduced over time from four to two currently allowed methods - the closing rate method and the temporal method. This increased the degree of harmonization of consolidated financial reporting in this area and achieved the desired convergence between IFRS and US GAAP. However, each of the two aforementioned methods has certain advantages and disadvantages in practice, so the question is often raised whether the current regulatory framework of translation represents the best solution. The aim of this paper is to analyze the current development of accounting regulations in this field, to look at the good and bad sides of the current solutions contained in IAS 21 and SFAS 52 (ASC 830), as well as to recognize possible directions for improving the quality of this important aspect of consolidated financial reporting.*

Keywords: *consolidated financial statements, translation of financial statements, translation of foreign currency transactions, functional currency, temporal method, current rate method*